

TÄRÄ

***Lei Sribira kä ñö NGwäre (Cuencas Hodrográficas)
Böta aune drede Reba Nökainkä Köböiter, Nitre
NGäbere aune (Campesinas) Nünanka Jutateta Bötä.***

(Consultor)
Lic. Hector huertas G.

(Diagramación)
Nelson De León Kantule.
(Dad Neba)

Bä Dätekä :
(Ologuagdi)

Üae Dianka.
Ing. Edwin Land

Üae Bötä Kena
(Chucunauque) Ñöi

Köböire
(Fondo PARA EL LOGRO
DE LOS ODM).

Tärä kwitaka kuke
NGäbere Biti.
Profesor David Binns S.

(Indice).

Kuke Mötä
SRIBIDRE ÑO, NGOBOADRE BITI AUNE KRADRE ÑO
KA ÑO NGWÄRE(Cuencas Hidrográficas) BITI.

1.Ño bötä Ütiäte, Sribidre, ngoboadre biti
aune Kradre, kä ñö Ngwäre (Cuencas) biti.

2.¿Dredre noai näin ni nünanka juataeta Kwe,
reba Sribi, kä
ñö ngwarë (Cuencas) bötä nien ngwarobo,
nikwe ñakare
Töbikaidre ngwane.

3.¿Köböbu o gobran meden ie, kuke (permiso)
ngwane
Dretäri sribi noaina, nitre jatatekwe.

4. kuke köböidre abokän reba nökainka ni
nünanka jutate rüere ngwane ja mikadre ño
kwetre siba kuke yete.

5.Lei kra kräke, kä ñö ngwäre (Cuencas) biti
tä ükanite ño ño, sribira, ngoboara biti aune
kräka kuke nebötä.

6.¿Nitre gobranka jondron ngoboabitikä aune
gobranka lei
bötä ne meden meden tä ni ñakare lei kain
tate aune jondron noaine kä ñö ngware
(Cuencas) ye rüere ngwane,
känäntärikä?

7. Dredre noain nän lei rüere aune bötä ni reba
neme ngite, aune kratire bötä ngite kadrekä
ñö nibiti tä ukanite.

8. Kuke ngweantari ni jei ngweanka.

9.Tärä kä, biti kuke ne dätebare.

Kuke Mötä

(La República de Panamá) Kä (Panamá) neta kuke ngwen ja käni abökän kwe ni rebadre juto, nüne jäme aune kwe ni rebadre juto, nüne (Cambio Climático) kóböire, ye ñakare rebadre ñokainkä käre. Ne noainta ANAM aune nitre ngäbere aune (Campesinas) nünankajutstebe gwaire, kwe rebadretre dredre noainta abökän tä sribi aune, kä ñö ngwäre (Cuencas) ngoboabitita ye nien ngwarobo ye kánäntärikä, kwe ükadreteta aune ñakare rebadre nökaiknä meda ñö rüere aune ni nire rüere.

--Tärä ketebukäre ne, kuke lei bötä, noain bare gwaire nitre gobrane , nitre (Campesinas) ngäbere, ketaka gwaire, i e kuke nemani dätebare dredre sribie noain näin näin (Cuencas) biti, aune nitre gobrane medenta (permiso) bianka, aune dredre kóböire nitre jutate reba nemengite ye ükanite.

--Tärä nete Lei tä kra kräke, kä ñö ngwäre (Cuencas Hidrográficas) , bötä, ni jutate rebadre ja ngwen ño siba kukute bötä, aune nitre kóböbure ngäbere aune nitre gobrane jondron ngoboabitikä, bötä nietärita.

--Mrä, leitä ükanite ño ño abökän biti nitre jutate o gobrane reba krare, kä ñö ngwäre (Cuencas Hidrográficas)bötä, kwe dre dre noain näin kaite ñakare rebadre ñö aune drekwa kaite nien ngwarobo.

--Jondron ngoboadrebiti, krade biti aune sribidre kwin, kä ñö ngwäre (Cuencas Hidrográficas) ye rökodrekä kwin, nitre jutatetä ja ngwen ño ño, sribire ño (Cuencas) juta kratire te bötä aune bötä rebadretre jondron goboadrebiti

ye kain täte ngwane. Medakären nitre gobrane rebadre ja mike juto leita kra kräke ye mika kräke täte aune kwe kuke nökaiknä, kä nikwite (Cambio Climático) kóböire ye ñakare rebadre nökaiknä jutate aune kóböire jondron tädre sribira ja käni.

¿ Dre dre noain näin ni jutatekwe reba sribi kä ñö ngwäre (Cuenca) bötä, ni ñakare rebadre ja mike juto kräke ngwane?

a.Sribi nura nokä bötä kwetara aune drübäina.

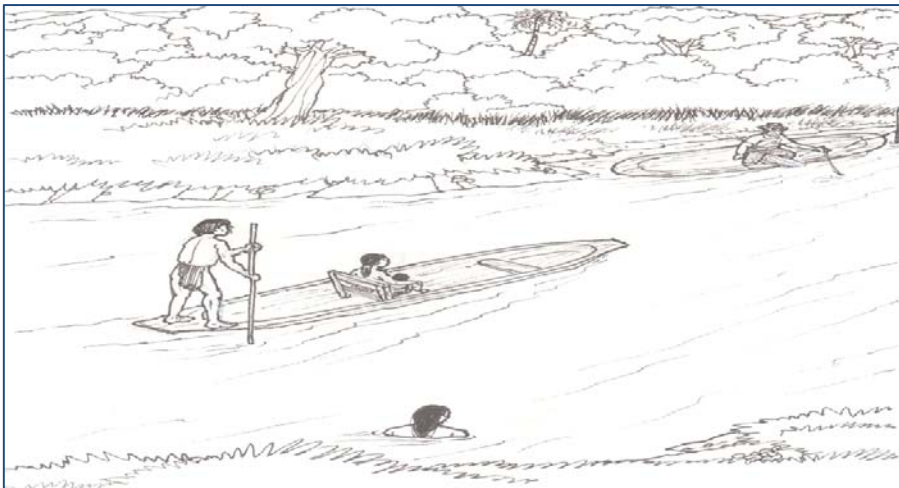
Ni jutate näin sribi ji kabre noaine, kä kuke, aune kä krire tibien nete, nura ñö kara, aune näin ngwä den ja agotare nünana aune kä dian näin bäri kri nura nökara drübäina.

**KÄ ÑÖ NGWÄRE (CUENCAS HIDROGRÁFICAS)
SRIBIDRE BÖTÄ, NGOBOADRE BITI, AUNE KRADRE BITI.**

1. ¿Ñö bötä ütiäte, kä ñö ngwäre (Cuencas Hidrográficas) bötä sribidre, ngoboadrebiti aune kradre biti?

Dre erere noain näin jutate ngwane ni näin tödike drekwa tärä ye i e aune metrere bäri ñö, ñö kri kri nen, ñó kiare, ñónguseta aune ñö jie kiakia, ñökisete ye nūna kai jondron ñotei, gwa aune jondron mokre käinsetai, nukwä, jondron nire känsetai, aune jondron nöka näin aune kä känsenta krake.

--Medare ütiäte kri ni nire kräke, ni nire näin näin, ara biti kä ngwean náin tä nire kä ñö ngwäre (Cuenca Hidrográfica) biti. Ni kwati bötä kä ñö okwa krikri (Lagos) aune ñó krikri kai neme noäre, niken rure, niken Gwakite, aune niken gwakite te. Jondron mokre kánsenta tö, kä ñö ngwäre (Cuencas Hidrográficas) ye, kwin mrebe ie, mrö käire aune ngitia káire. Juta roäre kräke ñó nen krikri ye ütiäte, ñokise ye jiere näin nura ngwä tike aune ja nire tike.

Sribidre kwin jondron ñöre bótá aune drekwa káte ye bötä ngwane, ye kwerere köböre, drekwa ngwean diana rebai neme käre aune táte aune medakäre ni rebai rärä käibiti.

Nitre ja tötikaka krikri (Científicos) aune nitre ja mikaka köböbure tä niere abökän, jondron ñöre nierara, tä ja nirera, ne rükadre gare kwin aune sribi rebadre kwin kä ñó

Ngwäre (Cuenca Hidrográfica) bötä ngwane, krata metre ñöbötä rükai gare. Dre erere noaindi kä ñö ngwäre biti ngwane näin mate dre erer noain näin ni nirekwe nūnana ja i bötä.

2.¿Drede noain näin ni jutatekwe reba sribi kä ñö ngwäre (Cuenca) bötä , ni ñakare rebadre ja Mike juto kräke ngwane?

a. Sribi nura nöka bötä kwetara aune drübäina.

*Ni jutate näin sribi ji kabre noaine, kä kuke,
Aune ka krire tibien nete, nura nökara,
Aune näin ngwä den j agotare nünana aune kä dian náin
bäri kri nura nökara drübäina.*

*rökadrekä. Erere bä kore: Jondron burei kämi mintuta gadrekä
ngwane, jondron gware Krä ke kuke rökadrekä.*

*Sribi meda meda nain näin, kä ñöre brai brai böta ara kri neta näin, ñö krikri Krä
bäre, ñö kiare Krä bäre aune ñö okwäre krikri bäre, ye bötä kä do bore neme
jerekäbe abökän niken ngütüe nü köböire.*

*--Mrä abökän, medakäre jondron känsenta nierara neta näin krübate, ara erere
(Trupa, Chunga, Gwakara) tikaka
näin ju Kräke, abökän näin (Cuenca) nien ngwarobo.*

b. Sribi noain näin täräkwatera kä bökänkä aune (Titulo de Propiedad) urarate.

Kä tärät tikaka näin, kä jie neta näin kä biti tibien, kwe nire kä bökänkä aune nirekwe (Titulo de Propiedad) tärää, reba kä täräkwaterai denkä (Dirección Nacional de Reforma Agraria) kánti.

c. Sribi näin jondron tärä nierara käte, drübäina bötä.

Nitre nünaka jutate ñakare reba jondron krire, kä ñö ngwäre (Cuenca) te, drübäine, ñokisete reba neme ngite bötä, ñokisete kä kribiti noain reba, akwa (ANAM) dibiti, ye kánti tädre ükanite kwin aun edre kräke mikadre gare aune känekri nitre gobrane janadre tuinbiti. Nitre nünanka juta ngäberete kräke, tä erere erato, ye käite ngweandre tärä (permiso) kwe nitre köböbure o gobran ngäberei.

d. Sribi, jondron ngboa näin drübäina bötä.

Nitre jutata näin sribire, nibi, mütü aune jondron kwire ngoboa bötä, kwetara aune drübäina. Sribi ne kwrere köböire jondron niken ngtain aune ngütiete abökän näin ñö mike kämi brene abökän reba ni nire mike bren. Sribi ne erere noaindre ngwane, ngweandre tärä (permiso)

Diandrekä käni (MINSA, ANAM, aune ALCALDÍA) käite kánti.

e. Sribi näin ni jutate kräke.

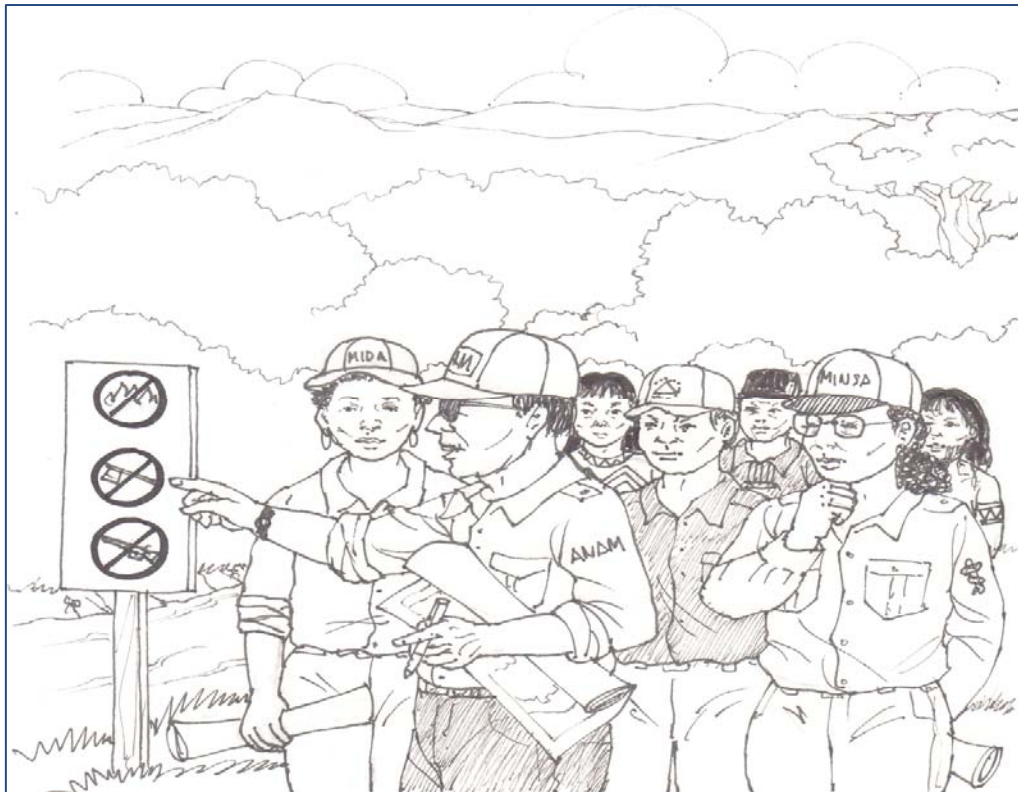
Jutate ju däte näen, kräkä jue däte näenjada käi, dobo meta käi däte näin aune káburei kitaka käi däte näin, jondron nire berei aune jondron ñakare nire kräke. Sribine ñakare noain reba batibe o ñakare noain rebani kä bökänká keteiti o keta kabre dibiti.

Nakare noaindre kure, dre noain töi rebadre ngwane ngweandretari käni nitre tä gobrane jondron ye kwerere kräkeye, kwe jondron tärä káte ñakare niandre ngwarobo.

3.¿Kuke ükadrete sribina jondron krire netara aune jondron ñakare krire kräke ni itibe kräke o ni jutate kräke?

(Permiso) diandrekä(ANAM) kánti, (entidad) kä ye käite (permiso) bian näin, sribira ñokisete, sribi ye reba kä känsenta aune drekwakäte nien ngwarobo aune noaindre kuketa ükanite (plan de manejo) kä ñö ngwäre bötä aune bötä (plan de ordenamiento ambiental) kuketa ükanite drekwa käte, bötä.

Nane drekwa nierara käte nian ngwarobo aune kuke ükanite kwe kuke ñakare rökädrekä, tä ükanite täräte (Estudios de Impacto Ambiental) EIA, ne noain näin ANAM dibiti.

Dre erere sribie noindre ni ká bókänkä jerekäbe (derecho posesorios) o nire kwe kä (titulo) tärä te , reba dre käte nien ngwarobo ngwane (ANAM) köböire noain reba.

Kä neta nain nura nökara (roza) aune kä kuka näen, kwrere erato jondron mokre kánsenta neai näin aune gwa kita näen.

Kä krire neta näin aune sribi meda noain näin reba jondron käte nien ngwarobo erato. Drekwa ñakare noindre ñö nen krikri okwarete, o ñö nen krikri krá bäre.

Sribi nura nöka drübäina o kwetadre jerekäbe ngwane (ANAM) reba noain ngwena, akwa sribidre ño ño (plan de manejo) mikadre toare ie. Plan de anejo nieta, nebrä kuke ükanite sribira (Instrumento técnico de Manejo) kä kásenta bötä, sribi noindre ño ño aune kuke ükanite kwe, kuke ñakare rebadre nökainkä aune sribidre ño ño ja tärä jondron tärä nierara käte bötä, kä käinseta böta sribidre ño aune drekwa noindre kwe sribi ngwean tädre jakäni, aune sribi tä käre bötä, kräke.

Kuketä ükanite sribira kä känsenta (*planes de manejo de bosques*) bötä, tä keteite te roäre, ara tä niere, drekäre kuke ne ükanite aune dredre noaindre sö kratire sribibi kä känsenta bötä. Sribi ne kwrere ñakare noaindre kä ñöre käi biti ñon en krikri te, ñö okwäre krikri aune ñö kiare te. Aune ni ñakare rebadre jondron burei kame ribi aune jondron nire burei kä medente erere medente te, kä känädre kä burei kitaka kräke, káte sribi noainta kaite (*área de trabajo bajo manejo*).

Ka burei ribi ribi, abökän kitadre, kä tärä ükanite kräke te aune kä tärä ükanite kräke te aune kä tärä gare kwin.

(MINISTERIO DE SALUD MINSA) ne näin (*permiso*) bien sribi noaina ngwane, noain reba, ñokisete sribi noaindre ñokänti reba ni Mike bren o jondron ñöre nien ngwarobo, ara mütü ngoboa, (*zoocriaders*), ni bren ngoboa käi (*hospital*) kä burei kitara käi aune ni ñakare rebadre jondron nire ngwaka kitekä nöte.

(Ministerio de Desarrollo Agropecuario) sribikä Nura nöka aune jon ngoboa bötä **(MIDA)** nitre

Sribikä (*Ministerio*) neteká ni kä bökänkä aune kä tituloi bökänkä, kaka täte, akwa nitre kä bökänká, ye tä mäkänite, tä (*plan de manejo de la ANAM*) ye kisete, sribi dre erere bötä.

(El Sistema Nacional de Protección Civil) nebrä (Institución) sribikä gobrame, nain mäträre, ni tötike, ni Mike juto nane dre tare reba nökäinkä aun edre reba nökäinkä tare, känenkri näin mike gare, ñö neme kri,kä nien ñöte bötá dobo (terremoto) aune mren nirien kri (tsunamis) näin mike gare (instituciones) medai aune ni nünanka juta krikrite aune kiarete tibien.

Ye kwrere erato náin ni tötike (Capacitación) dre blo ie

Ni reba jaroaine bötä, kwe ni tádre jäme aune bötä kä medene reba niken ñöte, rebangeden järäre, kä nikwite

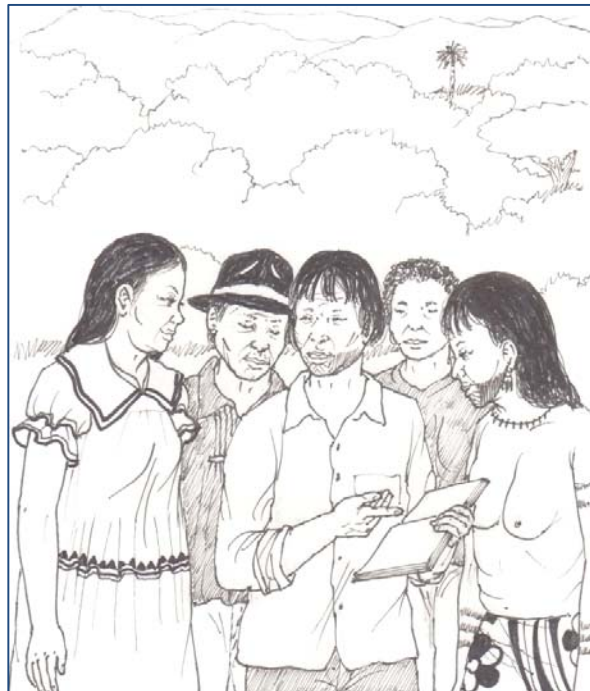
(Cambio Climático) köböire tibien bötä.

Ju dátadre, ju dátadre (casa comunal) sräke (hospital)

dätadre, jadaka kái dä tedre ngwane ngweadretäri

(permiso) diandreka (Municipio) te, akwa ne känekri köböi biandrera (ANAM, MINSA aune SINAPROC) kwe, ne kä meden kánti sribi noandre bötä.

*Gobran o kö bö ni ken.
Gobernador ne ni sribikä
(Presidente) be, akisete
Ara tä.*

(Programas aune Proyectos) juta kräke noainta gobran kri, gobran käte roärekwé, ye tä jie ngweanka. Medakäre niarata (policía) köböbuere, jiedokwäre akisete reba kuke kä bötä ükete aune bötä ni sribika ni meda kräkë (servidumbre) kukei neme (Alcaldía) kánti, reba ükete erato.

(El Alcalde) gobran ne näin (permiso) bien drekwa dätera (Distrito) te kräke, aune jondron däre töi ye noäi bötä, kädriei kwe meda gwaire (ANAM, MINSA aune MIDA) be.

Medakäre näin nitre kä bökänkä käi kaka täte aune bötä kä tä gare (municipio) ie käi kaka täte.

Niarata köböbure (policía) kräke (Distrito) te akisete reba kuke kábötä ükete, ni sribire ni meda kräke kukei ükete, aune jondron nire loametre näin kwäre kukei ükete erato.

(Corregidor) nebrä gobran kena, tä dre blo nökäinkä lei rüere ükatekä (corregimiento) kratire te kuke kä bötä ükete, ni sribikä ni meda kräke kukei ükete, kä tädre bänöäre, aune kä burei bötä erato. Bötä tä sribikä kwe nitre gobranka jondron ngoboabitikä ñakare rebadre ja mike ngite aune bötä nitre näin ja Mike ngite jondron känsenta bötä aune noin juin meda niretä köböbure o gobrane kuke ye kwrere ükatekä Kánti.

Köböbu o Gobranka Komarkate.

Gobran ni ngäberewe ne tä ni juta kratire dibiti, abökän bötä (programas aune proyectos) komarka kräke tä rebaka gare käni ie, aune rebadre kain ngäbiti o ñakare kain ngäbiti, meda käre reba ka o jondron dobote bien sribira o ñakare, kuke ye jükrä joandre (instituciones) sribikä jondron ji kratire ye bötäkwe niari, ja tötikadre käni kwe, biti reba reba nebe o ñakare reba nebe rikadre gare ie.

Sribi, dre noain reba o ñakare noain reba, ñokisete reba kä nien ngwarobo, bötä ne noaindre kwe nitre kwe ja tötikani jondron ye kwrere be (con instituciones técnicas especializadas y reconocidas) aune tärä gare konkre soibe.

Köböbutre ne ie, dredre blo noain komarkate, tä ükanite (Carta Orgnica) te ye bötä, tä rebaka gare ie, ne sribie toadre biti kwe gwaire nitre gobranka jondron ngoboabiti be.

4.¿Nitire nünanka jutate näin sribire ño siba, jondron sribie noain tö, akwa reba nikwite rüere ye bötä?

Sribi rebadre ño ño käte, ngoboadre ño aune kradre ño, kä ñö ngwäre (Cuencas Hidrográficas)

biti, nitre jutate kräke sribi tära siba, netä leite, ara kädikata (participación de la sociedad civil) ye käite rükadre gare, abökän brä, nitre jutatekwe, ja ketadre (población organizada) kwe sribidre juta käbiti, : erere ja ketareba: (Cooperativas, Asociaciones Cívicas, Clubes ONGS ó ja keta sribi kräke jutate o ni jü Krä kräke.

---Lei 41 de 1998, kä lei (General de Ambiente) ne di biti (Comité Consultivo Nacional del Ambiente).noainbare, ne nitre nemani kuke ngweantari kä (Órgano de Consulta del Consejo Nacional del Ambiente) kräke. Ye kräke (Ministro) tä nimä aune rebadre dre erere sribie öta ngwena sribi noaindre ye reba nökäinkä nitre jutate rüere ngwane.

(Comité) nete nitre jutatate reba sribire siba.

--Medakäre (comisiones) tärä (provincia) te, (distrito) te aune komarkate, ara te nitre nünanka jutate (Sociedad Civil) reba ja kete siba, ye käite ni jutate reba sribire siba.

(Cuencas Hidrográficas) botä lei 44 de 2002, dátebare, te nemani ukatebare, (Comité de Cuencas) noaindre abökän te nitre jutate ketetibe nitre gobraneme rebadre kuke úkete kwın sribira käte, sribira jai aune kra kräke kä ñö ngwäre (Cuencas) biti.

--Sribi näin ne kwrere siba ütiäte ñokisete dre kukei rebai ni nike ngwane ni reba mike gare ye käite aune dredre ie ni tö juta kräke ngwane mikadre gare erato.

5.¿Dredre tä dätabere leire krara, sribira kä ñö ngwäre (Cuencas) biti, ngoboarabiti aune kra kräke (Cuencas) biti?

Drekwa käte tibien bötä lei tära, ara erere kräke ngwane, ni kitadre ngise?

Ni kitadre ngise, ne ñakare ükate niken metre dikaro leibiti , aune ni meden erere reba noaine , ne nie kwe dre metre erere mikadre gare aune nire köböire kuke nökaikä mikadre gare kwe.

Ne kwrere kuke mikadre gare ngwane, juta aune ni nünankan jutate rebadre dredre sribie noainta, kä ñö ngwäre (Cuencas Hidrográficas) nien ngwarobo ye tuinbiti.

Kuke driedre ne mika reba gare köböbu o gobran meden erere ie, gobran ne meda tä toabitikä aun edre niei kwe bötä ye mikadreta gare kwe köbö gre biti kräjäta te (30 días) nemani gare ie ye bötä. Ne erere tä ükanite leite, gobran jondron ngoboabitikä te (Codigo Administrativo) o (Codigo Judicial) te. Kuke driedre gobaraen ngwane, tä kuke ye metrea ngweantärikä aune nire erere kite ngite, tä ükanite leite bötä.

Ni kitare ngise netä ji krobu nire ñakare ja kuke Mike täte, ñakare kuke kain täte (faltas) aune keteiti abökän nire näin jondron noaine lei bitita, (delitos) käräta.

--Erere, nire ñakare kuke kain täte (faltas) kräke leita ükanite (Codigo Administrativo) te abökän nitre gobranka jondron ngoboabitika, rebadre, dre ñakare kani täte ye bötä ni Mike ngite aun edre noaindre lei bitita (delitos) abökän kräke leitä ükanite (Codigo Penal) te, kuke ne kwrere juan näin gobranka

o nitre sribikä (Código Judicial) kánti, abökän kwe ngite kitadre biti, ja mikani ngite noäi kwe bötä. Komarkas ngäberete, aökan nitre köböbure o gobrane, tá kuke ye kwrere kräkekwe ükadreere tä (Carta Orgánica) te bötä.

6. Nitre köböbure o Gobranka jondron ngoboabitikä o sribika lei bötä (judiciales) ne meden meden, reba ni jamike ngite, ni ñakare kuke kain täte aune ni kuke kainkä lei bitita, ne reba kuke kainkä (Cuencas Hidrográficas) rüere, abökän tä kánänkä, ka kräke.

Lei jondron	Lei (especial)	Komarkales	Judiciales
(REGIDOR)	(ANAM)	ZARRA O SUARIBET	PERSONERIA
(CORREGIDOR)	(MINSA)	NOKO-SAHILA	(JUZGADO MUNICIPAL)
(ALCALDE)	(MIDA)	(KASIKE REGIONAL)	(FISACLIA)
GOBERNADOR	(SINAPROC)	(KASIKE GENERAL)	(JUZGADO DE CIRCUITO)

--(ANAM) Krata drekwa käte biti, kä kri neta mede neai, kä kuka, Káburei kitaka, ne kukei bötä ni kitadre ngise, ngweane rikadre gare (ANAM) ie. Ye kánti káni ngweandre täri kwe jondron noaintaa (permiso) bitia aune (permiso) te nemani ükanite erer noainta ya, gadrekáni kwe.

--Kä kitanite biti krata aune kä meda kitani te bari biti kradre (Especial Protección) lei dibiti ne kukeitá gare ietre erato, käite. Ñö kti kri, ñö okwäre biti drekwa sribie noain ñakare reba, ñakare Jirechi, ñokisete ye biti kä ñö ngwäre (Cuencas) ye ngoboa bitita.

--(MINSA) nitre nebrä kisete, drekwa sribie noaindre, abökän reba nökainkä brene ni nire kräke, bötä ni kitadre ngise ngwane rikadre gare ietre. Sribi röare reba ñö ñara dain jondron nire (mütú, nibi, kwi) ngoboa näin, ni bren kräke ju däte näin (hospital) jondron ni bren kräkai mikara burei kitaka näin.

(Corregidores)

Gobran nebrä tä nire erere kitangisedre (corregimiento) te ukatekä. Kuke gobran meda ñakare reba niken gare, ara erere: ja meta, kä täräi, kä ñäkä aune ni sribire ni meda kräke kekei ukete.

*Nire ñakare kuke kain täte aune jondron noaine leibitita, ne rikadre gare gobran medai akwa, niara reba kukei ukete, bitu
Juin gobran tä ye kwrere ukatekä ie.*

(Alcalde)

*Gobran ne näin, kuke ukate näin (Corregidor) kwe akwa ñakare neme debe abökän niara näin ukete. Kuke mika näen
gare (Corregidor) ie, akwa kukei rikadre gare ie, ukate näin kwe.*

(Gobernador)

Kuke ukate näin (alcalde) kwe, akwa ukani te metrea, niarata toabitikä.

Köböbu o gobran ngäbere.

*Dre erere bötä nitre jutatekwe nire erere kitare ngise komarkate, ngwane rikadre gare niaratrei. Lei nemani
ükanite ño ni ngäbere dimikara bötä ukadrete kwe.*

Gobran (Judiciales)

(Personeria Municipal)

Ne gobraintre näin, nire näin jondron noaine lei bitita, Känäkä, gaka, ara kráke tä erere. Nirekwe jondron noaindi lei bitita (Cuenca Hidrogáficas) rüere ngwane rikadre gare ie, ne kwe kukei ñakare rebadre nökaninkä, biti kuke nökaninkä ñö, kánäbare kwe, gani kwe, ye juandre kwe (Fiscalia) ükarete.

(Fiscalia de Circuito)

Gobran neta dre erere noaindre lei bitita kätä ükani te o ñákanitibo kä tibiente (Ordenamiento Territorial) o dre erere kätä (Cuencas Hidrográficas) te niandre ngwarobo ngwane, ye bötä ni reba neme ngitekri, ñokisete tä noaine lei bitita.

(Juzgados Municipales)

Nitre nebrä tä nire erere kitadre ngise ye rikadre gare ie, kuke úkadrete kwe aune kitadre ngite kwe, dre noainbare lei bitita, jondron käte bötä ye kárakä blite kuke noainbare kwe ye bötä.

(Juzgado de Circuito)

Gobran netä, nire erere kárätä (Fiscalía de Circuito, por la Comisión de Delitos). Kwe rikadre gare ietre, úkadrete aune ngite kánändre bötä kwetre.

(De las Sanciones) ngite bötä.

*Ngite tä ji krobu. Leita jondron ngoboa biti bötä, ñakare kadre täte bötä ngite tärä ara (**faltas**) aun edre erere noindre lei tä biti ta, ara bötä ni kita näin ngite.*

Ngite lei jondron ngoboa biti bötä ara:

1.Ni kadre ngite.

2. Multa kadrekä ni biti.
3. Jondron noaindre ta tä.

Ngite (Penales)

1. Ni kitadre ngite.
 2. Köbö krädre ni rebadre ngite, ütiä biandre.
 3. Jondron kräkäi mikadre.
- Kuketa ükanite ne ni ñakare kuke aune lei kain täte bötä, aune ngite kadrekä ñö ni biti tä leite erere.

Lei Jondron Käte bötä	Jondron käte, niandre ngwarobo(106-113) ni Reba dre ngite multa ngite multa bianka neme (Millones) Krä jä tä, (114) ni rebadre ngite jondron mokre känsenta bötä mrde neai, gwakita, (60-71) jondron krire bötä, kä kuka, kri neta, kä muan Dre o ñö ketadrekä,(99-102) Kuke kadreká, ja totikä Sribi noain reba o ñakare noain reba, bitita(68-69)	Lei 41, kä 1998 Lei drekwa käte bötä. Lei 24, kä 1995. Lei jondron mokre känsenta bötä. Lei 1, kä 1994. (Lei jondron krire bötä) D.E. 59 kä 2009. Lei ja Tö tikadre (jondron noain reba o ñakare (E.I.A.)
Lei (Código Sanitario) bren rüere.	Sribi ju dätebötä, sribi jondron meda meda dätedre akwa neba nökanikä brene ni jukrä kräke.	Lei de 1966 (código Sanitario) bren rüere.
(Código) ni Kitadre ngite bötä.	Dre noandre jondron käte rüere aune kätä ükanitibo Tibien bötä. Dre erere noaindre, abökän reba kä o jondron käte nien	Lei 14, kä 2007 ara biti (código) nikitaka ngite kani ngäbiti.

	<p><i>ngwarobo, abökän bötä ni reba neme ngite. Metrere rökadrekä kä biti leita krare aune bötä kä ñö ngwäre (Cuencas Hidrograficas) käi biti. Ja mikadre ngite jondron ñöre bötä, kri neta, aune kä kuka bötä.</i></p>	
(Código Civil)	<i>Sribi ñöbötä, ni ñö bö Känkä kwe (616-620)</i>	<i>Lei 2, kä 1916 (Código) jondron Ngoboa biti kräke</i>
(Código Administrativo) Lei jondron ngoboabiti bötä	<i>(Permiso) jondron jure dätere(13.13), sribi ñöbötä (1325), kä dikaraka ni ñökawa ie jutate (1335) kä bure kitaka ni jukrä kwe bötä (1485) ñö dian jae bötä, (1534).</i>	<i>Lei 1, kä 1916 (Código Adminis trativo).</i>
(Código Judicial)	<i>(Juzgado Municipales)</i>	<i>Lei 23, kä 2001.</i>
	<i>(Juzgado de Circuito)</i>	<i>(Adopta Código Judicial).</i>
(Código) nura nöka bötä	<i>Sribidre ñö käte, üka drete (Manejo Ambiental) noaindre kä (titulo) i dianka. Jondron nibire ñakare Toadremetre kwäre</i>	<i>Lei 43, 1962 ni kwäre bötä</i>

Kuke Ngweantäri Ja Jie NGweana.

- 1. Dredre sribie noainta jutate nünana, abökän reba jondron ngoboa bitita, kä ñö ngwäre (Cuencas Hidrográficas) te nien ngwarobo.*
- 2. Köböbu o gobranka meden meden i e, ni nünanka jutate tä (permiso) käräkä sribira aune ño bötä.*
- 3. Dredre bötä, ni nünanka jutate tä sribikä siba, kuke jondron käte bötä aune metrere bäri ño rebadre sribire siba (Cuencas Hidrográficas) bötä.*
- 4. Dredre ngitei reba nökäinkä, ni nünanka jutate kräke, sribi bötä kä ñö ngwäre (Cuencas Hidrográficas) bötä.*

Täräkä Biti, Tärä Ne Dätebare.

1. ¿Qué es una Cuenca Hidrográfica? Folleto, Publicación de USDA-NRCS, Aea del Caribe, San Juan, PR BF-05/01.
2. José María Franquet Bernis. Agua que no has de beber. 60 Respuestas al Plan Hidrológico Nacional.
3. Nuestra Cuenca, Nuestro Hogar, Cartilla, ACP. 2002
4. Código administrativo de Panamá
5. Código Penal de Panamá